

Tiedon- kulun infra- struktuuri ja nopeus 1800-luvulla

Seija-Riitta Laakso: Across the Oceans. Development of Overseas Business Information Transmission, 1815–1875. Helsinki University Printing House, Helsinki 2006. 361 s.

■ Seija-Riitta Laakson väitöskirjatutkimus edustaa Suomessa ja maailmalla marginaaliin jäänyttä mutta merkittävää tiedonkulun historiaa. Nousussa oleva tutkimusala kytkeytyy useisiin keskeisiin historiantutkimuksen suuntauksiin, kuten (makro)taloushistoriaan, liiketoiminnan historiaan ja teknologian historiaan. Tiedonkulun kehitystä on tutkittu yllättävän vähän siihen nähden, miten keskeisen näköalan se avaa poliittisten, taloudellisten ja kulttuuristen järjestelmien yhdentymiseen niin kansallisella kuin viime kädessä globaalilla tasolla. Talouden 1800-luvulla alkanutta globalisaatiota (tai globalisaatiokehityksen varhaisempia vaiheita) ja kansainvälisten hintaerojen voimakasta pienenemistä on mahdotonta ymmärtää irrallaan tiedonkulun kehityksestä. Laakson työ onkin tervetullut kontribuutio ensiarvoisen tärkeään tutkimusalueeseen.

Laakson aiheenvalinta vaikuttaa ensi katsomalta toivot-

toman laajalta: hän tarkastelee tiedonvälitystä lähinnä Englanti-keskeisesti kolmella alueella (Euroopan ja Pohjois-Amerikan / Euroopan ja Etelä-Amerikan sekä Karibian / Euroopan ja Kaakkois-Aasian, Kiinan sekä Australian välillä) ja suhteellisen pitkällä aikavälillä (1815–75). Tekijä pitäytyy tiedonkulun infrastruktuurin ja nopeuden kehittymiseen, mikä on ehdoton edellytys laajan aiheen koossa pysymiselle. Kolmen keskeisen kansainvälisen kaupan (meri)valtaväylän valinta luo edellytykset vertailulle ja tiedonkulun järjestelmien eriaikaisen maantieteellisen kehityksen tarkastelulle. Aikarajaus on perusteltu, koska se antaa mahdollisuuden tarkastella purjelaivojen ohella höyryalusten ja lopulta sähköisen lennättimen käyttöönottoa.

Tekijä on ottanut tavoitteekseen selvittää, miten tiedonvälityksen järjestelmät palvelivat liike-elämää, ja miten tehokkaasti järjestelmiä käytännössä hyödynnettiin. Samalla etsitään vastausta siihen, tapahtuiko globaalilla tasolla 1800-luvun kuluessa ”vallankumous”, ja jos, niin mitä todella tapahtui. Työ edustaa pioneirihanketta, koska vastaavaa, yhtä laajaa ja vertailevaa esitystä tiedonkulun järjestelmien kehityksestä ei ole aikaisemmin tehty. Tämäkin puoltaa osaltaan pitäytymistä melko yleiselle tasolle. Laakso ei käsittele tiedonvälitystä esimerkiksi sanomalehtien tai julkisen vallan (hallinto, armeija) kannalta, vaan hän ilmoittaa keskittyvänsä liiketoimintaan. Tosiasiassa hän ei kuitenkaan analysoi tiedonkulkua liiketoiminnan näkökulmasta, sillä esitys keskittyy

tiedonkulun infrastruktuuriin ja nopeuteen.

Liiketoiminta nousee esiin viiden liverpoolilaisen ja yhden lontoolaisen kauppahuoneen sekä Englannin Itä-Intian kauppakomppanian kirjeenvaihdon esimerkinomaisena hyödyntämisenä. Nämä aineistot kylläkin valottavat kiinnostavasti tiedonkulkua ruohonjuuritasolla, olihan Englanti globaalin ja erityisesti pohjoisen Atlantin ylittäneen kommunikaatioverkoston keskus. Työn lähdepohja on riittävä. Vaikka esitys pohjautuu monessa kohdin aikaisempaan tutkimukseen, Laakso on hyödyntänyt monipuolista alkupe- räismateriaalia (mm. *Lloyd's List*, Liverpoolin tulliluettelot) ja jopa filatelistisiä kokoelmia. Hän on myös kiitettävästi perehtynyt uusimpaan tiedonkulun historiaa koskevaan tutkimukseen. Laakso arvioi perustellun kriittisesti aiemmin käytettyjä menetelmiä laskea tiedonkulun nopeutta, vaikka hänellä itselläänkään ei aineistojen heterogeenisyydestä johtuen ole esittää yhtä viisastenkiveä parhaimmaksi laskentatavaksi. Laakson käyttämä käsite *information circle* on hyvä ja kuvaa parhaiten sitä, mikä tietoliikenteen käyttäjille oli oleellisinta: mikä oli aika, joka kului kirjeen lähettämisestä vastauksen saamiseen.

Työssä olisi kaivannut nopean tiedonkulun tarpeen analyttisempaa pohdintaa. On tietysti selvää, että liikemiehet ja muut tahot toivoivat nopeampia kommunikaatioyhteyksiä. Kuten tekijä toteaa, nopeampi tiedonkulku sai pääomat liikukumaan nopeammin, millä oli kiistattomia makrotaloudellisia

vaikutuksia. Tiedonkulun nopeutuminen alensi keskeisesti informaatiokustannuksia ja samalla liiketoimikustannuksia kokonaisuutena. Voidaan silti kysyä, oliko nopeudella lopulta ratkaisevaa merkitystä, jos samoilla markkinoilla operoinut kilpailija joutui tyytymään yhtä kehnoihin yhteyksiin. Hitaan tiedonkulun, epäsymmetrisen informaation ja ylipäättään ”tehottomasti” toimineiden markkinoiden oloissa voittomarginaalit olivat toisaalta erityisen houkuttelevia, kuten oli tilanne ainakin 1800-luvun alkukymmenille asti.

Asettamansa tehtävän Laakso toteuttaa kelvöllisesti. Työn ehdoton vahvuus on hankalasti ja monesta eri lähteestä kootun tiedon yhdistäminen ja siihen perustuva kolmen maantieteellisen alueen välinen vertailu. Tekijä käy erinomaisella perusteellisuu-della läpi tiedonvälityksen kehityksen reitti reitiltä kaikilla valituilla alueilla. Purje- ja höyrylaivareittien ja -yhtiöiden sekä mm. aikataulujen tarkastelu antaa kattavan kuvan mahdollisuuksista ja rajoituksista, joita aikalaisilla oli yhteydenpidossaan. Asiat ruoditaan läpi laivojen ja joskus jopa yksittäisten kirjeiden tasolla. Tämä tuo työhön tarkkuutta ja syvyyttä, mutta myös lukijaa uuvuttavaa turhaa seikkaperäisyyttä. Runsasta empiriaa vyöryttävä esitystapa on johtanut laajaan esitykseen, jossa lukijan on vaikea hahmottaa suuria linjoja. Runsas taulukointi pelastaa paljon, mutta tekstistä olisi surutta voinut karsia esimerkkejä.

Laakso osoittaa vakuuttavasti, että Euroopan ja muiden mantereiden välisen tiedon-

kulun nopeutuminen kulmi-noitui 1850- ja 1860-luvulla, olkoonkin että alueiden välillä oli selviä eroja. Kirjeet saavuttivat vastaanottajansa entistä merkittävästi lyhyemmässä ajassa. Osin tämä johtui purjelaivojen korvautumisesta säännöllisemmin liikkuneilla höyryaluksilla. Tätä tärkeämpää oli postilaivareittien ja -yhtiöiden, siis uuden infrastruktuurin, synty. Esimerkiksi Liverpoolin ja New Yorkin välillä liikemiehet saattoivat vielä 1800-luvun alkupuolella lähettää ja saada samaan viestiin vastauksen 3–6 kertaa vuodessa, kun vuosisadan puolivälin jälkeen kierto kasvoi 12–14 kertaan. Englannin ja Rio de Janeiron välillä nopeutuminen oli kaksinkertaista (kolmesta kuuteen kertaan), Lontoon ja Sydneyn välillä kolminkertaista (yhdestä kolmeen vuotuisen kertaan). Suotta ei Laakso kutsu ajanjaksoa ”vallankumoukselliseksi”.

Purje- ja höyrylaivaliikenteen suureen sivumäärään verrattuna lennätinliikenne saa selvästi vähemmän tilaa. Lennätinviestien nopeus jää viittaus-ten varaan. Kuten tekijä toteaa, lennätinsanomien välittämistä oli etenkin alkuvaiheessa paljon teknisiä ongelmia. Siksi viestien kulkuajat vaihtelivat huomattavasti, eikä jokin ”keskimääräinen” tai ”tyypillinen” aika kerro paljoakaan. Ehkä lennättimelle antamansa niukan huomion vuoksi Laakso vähättelee tätä uutta kommunikaatioteknologiaa ja korostaa jo aiemmin tapahtunutta laivaliikenteen nopeutumista. Kun Euroopan ja Buenos Airesin välillä avattiin lennätinyhteys vuonna 1875, tiedon sai

mantereelta toiselle alle vuorokaudessa. Vuonna 1851 laivayhteys Englannista oli nopeutunut höyrylaivan myötä 52:sta alle 30 päivään ja 1870-luvun alussa edelleen 22 päivään. Kehitys on vaikuttavaa, mutta suhteellisesti ylivoimaisin muutos tuli lennättimen matkassa. Kauppiaalle oli järjestyttävää, jos viestin saattoi lähettää valtameren taakse tänään ja saada siihen vastauksen ylihuomenna. Tällöin voidaan jo lähestulkoon puhua neuvottelemisesta, ei viikkojen odottelusta epävarmuudessa.

Seija-Riitta Laakson tutkimus on ensimmäinen lähes globaalilla tasolla toteutettu vertaileva yritys tarkastella informaatiojärjestelmien tehostumista ja tiedonkulun nopeutumista 1800-luvulla, jota voisi informaatioteknologian kehityksen kiihkeydessä verrata tuoreeseen kännyköiden ja internetin ”vallankumouksellisuuteen”. Laakson väitöskirja on uusia uria avaava tutkimus tärkeästä aiheesta.

Mika Kallioinen